

**„Święty Ojczy,
który mieszkaś
w niebiosach...”**

Staroangielskie parafrazy
Modlitwy Pańskiej

Monika Opalińska

hołłini

Projekt okładki i stron tytułowych:
Bogna Podbielska

Redakcja i korekta:
Aldona Ibek

Publikacja dofinansowana przez
Instytut Anglistyki Uniwersytetu Warszawskiego

Marka Homini jest częścią
Wydawnictwa Benedyktynów Tyniec

Wydanie pierwsze: Kraków 2016

ISBN 978-83-7354-646-2

© Copyright by Monika Opalińska
© Copyright for this edition by Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów

Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37, 30–398 Kraków
tel. +48 (12) 688-52-90,
tel./fax: +48 (12) 688-52-95
e-mail: wydawnictwo@tyniec.com.pl
zamowienia@tyniec.com.pl
www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa:
Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów
druk@tyniec.com.pl

Spis treści

Od autorki	9
Symbole staroangielskie i skróty	.13
Anglosaskie źródła <i>Ojcze nasz</i>	
<i>Pater Noster</i> w średniowiecznej tradycji anglosaskiej	.17
Rękopisy i skrytoria	.33
Kodeks z Exeter (Ms. 3501, Library of the Dean and Chapter of Exeter Cathedral)	33
Rękopis z Oxfordu (Ms. 121 Junius, Bodleian Library, Oxford)	39
Rękopis z biblioteki Matthew Parkera (Ms. 201 Corpus Christi College Cambridge, str. 167–168) .	48
Objaśnienia do tekstów	.55
<i>Ojcze nasz</i> z Exeter	55
Parafrazy z Oxfordu i Cambridge	68
Język i forma przekładu	.79
Ilustracje	.87

Parafrazy staroangielskie i przekłady

Parafraza <i>Ojcze nasz</i> z Kodeksu z Exeter (Ms. 3501, Library of the Dean and Chapter of Exeter Cathedral) .	102

Parafraza krótsza <i>Ojcze nasz</i> (Ms. 121 Junius, Bodleian Library, Oxford)	104
Parafraza dłuższa <i>Ojcze nasz</i> (Ms. 201 Corpus Christi College Cambridge, str. 167–168)	108
Bibliografia	119
Spis ilustracji	127

Antkowi

Od autorki

W chrześcijańskiej kulturze wieków średnich *Modlitwa Pańska* była fundamentem wiary; filarem, na którym opierała się nauka i katecheza Kościoła. Przywoływano ją w homiliach, tłumacząc wiernym znaczenie poszczególnych słów i przedstawiając wykładnię ewangelicznego źródła w języku ojczystym. Obie wersje modlitwy, według św. Mateusza i według św. Łukasza, zachowały się w niezliczonych rękopisach, często w postaci glos dodanych nad linią tekstu, na marginesach rękopiśmiennych kart, albo na ostatnich stronach kodeksów pośród innych, przygodnych zapisków. Obok tekstu łacińskiego pojawiały się przekłady – najpierw te bezpośrednie, w których dbano o precyzję względem oryginału. Z czasem na kanwie wersji kanonicznych tworzono swobodniejsze parafrazy poetyckie. Angielskie średniowiecze przyniosło wiele takich wierszowanych modlitw, różnych pod względem formy i treści – od krótkich, prostych utworów po wyrafinowane kompozycje, wzorowane na włoskich canzonach. Trzy najstarsze parafrazy, jeszcze z epoki anglosaskiej, są przedmiotem tej książki.

Pisane wierszem aliteracyjnym, charakterystycznym dla germańskich plemion Północy, zachowały się w pojedynczych kopiach w trzech różnych rękopisach, datowanych na schyłek X i pierwszą połowę XI wieku. Łączy je nie tylko forma kompozycji ale i sposób obrazowania. Ułożone najpewniej przez anglosaskich mnichów, wykształconych w anglo-łacińskiej kulturze benedyktyńskich klasztorów, noszą na sobie piętno dawnych bohaterskich pieśni, wpisanych w rytm chrześcijańskiej modlitwy, którą przynieśli na Wyspę kilkaset lat wcześniej pierwsi misjonarze.

Celem niniejszej książki jest przedstawienie tych właśnie trzech najstarszych staroangielskich parafraz *Ojcze nasz* w ich pierwotnym brzmieniu, w kontekście rękopiśmiennym i w przekładzie na język polski. *Pater noster* jest w pewnym sensie kluczem, który otwiera drzwi do anglosaskiego skrytorium i pozwala zajrzeć do pergaminowej księgi, by odkryć przepaść dzielącą współczesne wydanie od średniowiecznego zapisu, albo po prostu zachwycić się bogactwem tych pozornie surowych, zapisanych jednostajnym, drobnym duktem pisma, a w rzeczywistości precyzyjnie zaprojektowanych, rękopiśmiennych kart. Filologiczna rekonstrukcja tekstu źródłowego i oparty na niej przekład dają nadzieję na odsłonięcie tej warstwy wrażliwości chrześcijańskiej, która wykraczała poza obowiązki, wynikające z przestrzegania nauk katechetycznych i nakazów prawa kanonicznego, obowiązującego w świecie anglosaskim.

Dwie dłuższe parafrazy zostały wcześniej włączone do antologii *Ojcze nasz – nasz* (Choroszy 2008). Przedstawiony tam przekład obu tekstów powieli częściowo nieściśłości i opuszczenia angielskich edycji z XVIII i XIX wieku, na których został oparty (zob. Opalińska 2010). Polską wersję trzeciej, najkrótszej parafrazy podaje Stiller (2010: 226) w ludowej adaptacji, która jest, w moim przekonaniu, nieadekwatna do charakteru anglosaskiego źródła.

Drobiazgowa analiza rękopisu w pracy nad tekstem źródłowym pozwala lepiej dostrzec te niuanse, które umykają w warsztacie tłumacza, opartym na przypadkowych edycjach. Za tę możliwość powrotów do kodeksów i zapisanych w nich tekstów modlitw podziękowania kieruję do Pracowników Parker Library w Corpus Christi College w Cambridge oraz Bodleian Library w Oxfordzie. Serdecznie dziękuję również autorowi cyfrowej edycji Kodeksu z Exeter, Bernardowi J Muirowi z Uniwersytetu w Melbourne, który po raz kolejny zgodził się na włączenie zdjęć rękopiśmiennych jego autorstwa do mojej książki. Pani profesor Małgorzacie Grzegorzewskiej dziękuję

za inspirację do wydania książki w obecnym kształcie, a księdzu profesorowi Stanisławowi Kobielusowi SAC za wnikliwą lekturę i cenne wskazówki bibliograficzne. Książka ta powstała w dużej mierze dzięki kwerendzie archiwalnej prowadzonej w ramach stypendium przyznanego mi przez Corbridge Trust w Cambridge University.

Dziękuję Zosi i Witkowi, którzy są nieustającym źródłem radości i inspiracji.